

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΚΗ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

25 - 27 Μαΐου 2007

Π ρ α κ τ ι κ ά

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Ο ΤΟΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΤΟΥ
ΚΗ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΧΟΡΗΓΙΑ
ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΚΗ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

25 - 27 Μαΐου 2007

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΔΡΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ : Β. ΠΑΠΟΥΛΙΑ
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ : Σ. ΤΡΩΙΑΝΟΣ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ : Α. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΖΑΦΡΑΚΑ
ΤΑΜΙΑΣ : Θ. ΚΟΡΡΕΣ
ΜΕΛΗ : Μ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ - ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ
Κ. ΠΙΤΣΑΚΗΣ
Ε. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ
Ι. ΛΕΟΝΤΙΑΔΗΣ
Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ

Υπεύθυνοι έκδοσης
Α. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΖΑΦΡΑΚΑ
Θ. ΚΟΡΡΕΣ

Επιμέλεια: ΙΩΑΝΝΑ - ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Δ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στοιχειοθεσία: ΟΛΓΑ Θ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ
d.t.p. - Εκτύπωση:
Βιβλιοδεσία:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΚΗ΄ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

25 - 27 Μαΐου 2007

Π ρ α κ τ ι κ ά

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Ελευθέριος Βέτσιος

*Ο έλεγχος του στομίου του Αμβρακικού κόλπου:
ένα μείζον πρόβλημα στις σχέσεις Βενετών και Τούρκων
κατά τον 18ο αιώνα*

Η μελέτη του βενετικού 18ου αιώνα έχει πολλά να προσφέρει, κυρίως στον τομέα των σχέσεων της Γαληνότατης Δημοκρατίας, έστω και αν αυτή ήταν σε παρακμή, με την ελληνική Ανατολή. Και ιδιαίτερα, όταν έχει γίνει σαφές πως ο αιώνας αυτός αποτέλεσε την κρίσιμη καμπή στην ιστορία της τουρκοκρατούμενης Ανατολής, με τις ζυμώσεις και ανακατατάξεις του, τη μορφοποίηση νέων κοινωνικών και οικονομικών δυνάμεων, την απόρριψη και την εγκατάλειψη παραδοσιακών ισορροπιών και την αναζήτηση νέων ερεισμάτων. Με βάση τις παραπάνω σκέψεις, νομίζω, ότι αποτελεί ευπρόσδεκτη εισφορά και σοβαρό ερευνητικό καθήκον η ενασχόληση με θέματα της βενετικής αυτής εκατονταετηρίδας.

Όπως είναι γνωστό η συνθήκη του Passarowitz (ή Požarevac 1718) έβαλε τέλος στον τελευταίο βενετοτουρκικό πόλεμο του 1714 και στη μακρόχρονη αναστάτωση του ελληνικού χώρου, βενετοκρατούμενου και τουρκοκρατούμενου. Η συνθήκη αυτή περιλάμβανε είκοσι έξι άρθρα, από τα οποία τα τέσσερα πρώτα καθόριζαν τα σύνορα μεταξύ των δύο κρατών¹. Σύμφωνα με το άρθρο 4 της συνθήκης, που αναφερόταν στις βενετικές κτήσεις της βορειοδυτικής ακτής της ελληνικής χερσονήσου, «τα φρούρια του Βουθρωτού, Πρέβεζας και Βόνιτσας, που βρίσκονται στις ακτές της Άσπρης θάλασσας, και που είναι υπό την κατοχή της Δημοκρατίας της Βενετίας σύμφωνα με την αρχή του *Uti possedetis*, θα εξακολουθήσουν να παραμένουν υπό την κατοχή της ίδιας Δημοκρατίας, και σε καθένα από τα μέρη να καθορισθεί ευθέως και δικαίως από τους επιτρόπους που έχουν διορισθεί για να χαράξουν τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών, έδαφος καλυπτόμενο σε μία ώρα πορείας, οριοθετημένο με

1. Η συνθήκη του Passarowitz υπογράφηκε στις 21 Ιουλίου 1718 από τον αυτοκράτορα της Αυστρίας Κάρολο ΣΤ΄ και τον σουλτάνο Αχμέτ Γ΄. Η ομώνυμη εμπορική συνθήκη υπογράφηκε λίγες μέρες αργότερα στις 27 Ιουλίου. Σχετικά βλ. V. Bianchi, *Istorica relazione della Pace di Posaroviz*, Πάντοβα, Manfrè, 1719, σσ. 169-214 και 222-236· *Raccolta dei Trattati e delle principali convenzioni concernenti il commercio e la navigazione dei sudditi Austriaci negli stati della Porta Ottomana*, Βιέννη 1844, σσ. 4-32· G. Noradounghian, *Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman*, τ. 1 (1300-1789), Paris 1897, No 19 *Traité de paix avec l'Autriche*, σσ. 208-216 και No 20 *Traité de commerce et de navigation avec l'Autriche* σσ. 220-227· I. de Testa, *Recueil des traités de la Porte Ottomane avec les Puissances étrangères*, τ. 9 (Autriche), Paris 1898, σσ. 73-89· Δ. Χατζόπουλος, *Ο τελευταίος Βενετο-Οθωμανικός πόλεμος 1714-1718*, Αθήνα 2002 (Μετάφραση από τη γαλλική του πρωτοτύπου με τίτλο: *La dernière guerre entre la République de Venise et l'Empire Ottoman (1714-1718)*, Montréal, Centre d'Études Helléniques – Collège Dawson, 1999²), σσ. 456-481.

την εγκατάσταση σημάτων και ορίων»².

Έτσι στο πολύμορφο περιβάλλον των παράκτιων περιοχών του Αμβρακικού κόλπου, έγινε προσπάθεια να τεθούν τα τεχνητά και να θεσμοθετηθούν τα φυσικά υδάτινα όρια μεταξύ των βενετοκρατούμενων κτήσεων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ρευστότητα της διαφραγματικής λειτουργίας των συνόρων εξαρτιόταν όμως από την στρατιωτική και διπλωματική ικανότητα που θα επεδείκνυε η κάθε πλευρά. Άλλωστε η οριοθέτηση της γραμμής των συνόρων, στην πράξη, αντιστοιχεί σε μία αλληλουχία φυσικών και ανθρωπογενών ορόσημων, που έχουν τεθεί μετά από διμερή αποδοχή. Η γραμμή αυτή λειτουργεί σαν διάτρητη μεμβράνη, διαμέσου της οποίας απαγορεύεται η χωρίς έλεγχο μετακίνηση ανθρώπων, και, κατ' επέκταση, η διακίνηση υλικών και πολιτισμικών αγαθών.

Τα άρθρο 4, αλλά και το άρθρο 5 της συνθήκης του Passarowitz, που αναφερόταν στο διορισμό κοινής επιτροπής από τα δύο κράτη για τη χάραξη των συνόρων³, άφησαν όμως ανοικτό το θέμα της κυριαρχίας του Αμβρακικού κόλπου, με συνέπεια να δημιουργούνται συνέχεια προστριβές, εντάσεις και αμφισβητήσεις μεταξύ Βενετών και Οθωμανών, για τον έλεγχο του διαύλου και γενικότερα των υδάτων του κόλπου, σε όλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα. Η διαφωνία και οι προστριβές ξεκινούσαν από το ποιος είχε τον έλεγχο της εισόδου του Αμβρακικού κόλπου. Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι το Δεκέμβριο του 1718 επίτροποι εγνωσμένης αξίας και από τις δύο πλευρές συναντήθηκαν για τη χάραξη των συνόρων μεταξύ των δύο κρατών στην περιοχή, αλλά χωρίς οι συναντήσεις αυτές να έχουν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα⁴. Προφανώς οι επιδιώξεις των δύο συμβαλλόμενων μερών ήσαν πολύ διαφορετικές. Οι Βενετοί ευθύς εξαρχής ήθελαν τον πλήρη έλεγχο του στομίου του Αμβρακικού κόλπου, ώστε να έχουν την εκμετάλλευση των δασμών, ενώ οι Τούρκοι προσπαθούσαν να κερδίσουν ένα μέρος από αυτούς. Τα συμφέροντά τους, λοιπόν, δε συνέπιπταν, γεγονός που θα οδηγούσε αναπόφευκτα στη μελλοντική τους ασυμφωνία, καθώς και στη μικρή διάρκεια των όποιων συμφωνηθέντων.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα προσεγγίσουμε το ζήτημα του ελέγχου του στομίου του Αμβρακικού κόλπου και τα προβλήματα που δημιούργησε αυτό και θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε τη ρευστότητα των συνοριακών γραμμών που οριοθετηθήκαν

2. Βλ. Δ. Χατζόπουλος, *ό.π.*, σ. 459.

3. Βλ. Δ. Χατζόπουλος, *ό.π.*, σσ. 459-46.

4. Βλ. *I «Documenti Turchi» dell' Archivio di Stato di Venezia*, Inventario della miscellanea a cura di Maria PIA PEDANI FABRIS 1994: Documenti Turchi b. 15 -1645 - 26 muharrem 1131 (19 dicembre 1718). Kaime del cadì di Arta Mehmed – Ottomano· Ε. Βέτσιος, *Η Διπλωματική και Οικονομική παρουσία των Βενετών στην περιοχή της Άρτας κατά τον 18ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 134-137.

από Βενετούς και Τούρκους στην περιοχή. Η ανακοίνωση στηρίζεται σε ανέκδοτο αρχειακό υλικό που προέρχεται από τα κρατικά αρχεία της Βενετίας και ειδικότερα το φάκελο Νο 241 της σειράς Senato, Dispacci Ambasciatori Costantinopoli. Θα μελετήσουμε τρία συνημμένα αντίγραφα στο έγγραφο Νο 201, που έχει τίτλο: ARTA, Disegno rappresentante i territori di Prevesa, Vonizza nel golfo di Arta⁵. Το πρώτο (Νο 1 συνημμένο) είναι ένα αντίγραφο διαταγής προς τον πασά των Ιωαννίνων στα 1720⁶ και αναφέρεται στο πολυσχιδές πρόβλημα της κυριαρχίας του στομίου του Αμβρακικού κόλπου, το δεύτερο είναι ένα απόσπασμα από αναφορά, με χρονική ένδειξη 19 Μαΐου 1720, του βενετού βάλιου στην Κωνσταντινούπολη Carlo Ruzzini (Νο 2 συνημμένο) που αφορούσε τον τρόπο διευθέτησης των βενετοτουρκικών διαφορών και το τελευταίο (Νο 4 συνημμένο) είναι αντίγραφο ενός εγγράφου που απέστειλε ο ελεγκτής των δημοσίων οικονομικών (avvocato fiscale) των Νήσων της Ανατολής προς το γενικό προβλεπτή της θάλασσας και γράφτηκε όπως εκτιμάται προς το τέλος του 1724⁷.

Το στόμιο του Αμβρακικού κόλπου όπου ο στενός πορθμός χωρίζει τη βενετοκρατούμενη κτήση της Πρέβεζας από την απέναντι πλευρά της Αιτωλοακαρνανίας αποτελούσε ένα αμφισβητούμενο όριο μεταξύ ενάλιων και έγγειων επικρατειών. Η είσοδος του κόλπου αποτελούσε χώρο ζωτικής σημασίας για την οικονομική παρουσία τόσο των Βενετών όσο και των Τούρκων στην περιοχή. Αυτό το μέρος προσπάθησαν οι δύο πλευρές να θέσουν υπό τον έλεγχό τους για να μπορέσουν να αυξήσουν τα έσοδά τους από τους επιβαλλόμενους φόρους στα πλοία που εισέρχονταν και εξέρχονταν του Αμβρακικού κόλπου. Έτσι σε όλο το πλέγμα συμφερόντων εντάσσεται και η εκμετάλλευση των φόρων από τις δύο πλευρές. Η εκμετάλλευση των φόρων λόγω της συνοριακής ζώνης ήταν θέμα ευαίσθητο και οι φορείς της όποιας κυριαρχίας του στομίου του κόλπου διασταύρωναν συχνά τα συμφέροντά τους.

Το πρώτο έγγραφο είναι όπως προαναφέρθηκε ένα αντίγραφο διαταγής που εστάλη από την Πύλη προς τον πασά των Ιωαννίνων στα 1720. Σε αυτό αναφέρεται ότι ο

5. Για το έγγραφο Νο 201 βλ. Ε. Βέτσιος, «Αξιώσεις του Αλή Πασά των Ιωαννίνων στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου στα τέλη του 18ου αιώνα», *Πρακτικά του ΚΖ' Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου (26-28 Μαΐου 2006)*, Θεσσαλονίκη 2007, τ. 1, σσ. 87-111.

6. Την περίοδο 1720-1721 αναφέρεται ότι πασάς των Ιωαννίνων ήταν ο Hacı Pasha (βλ. Ι. Θεοχαρίδης, «Οι διοικητές των Ιωαννίνων σύμφωνα με το Salname του 1892-1893», *Δωδώνη* 12 (1983), σ. 167. Ο Κ. Μέρτζιος (βλ. «Χρονολογικοί πίνακες των Πασσάδων Ιωαννίνων – Διορθώσεις και Προσθήκες», *Ηπειρωτική Εστία* 16 (1967), σσ. 449-450, 540-549) αναφέρει ότι στα 1720 πασάς των Ιωαννίνων ήταν ο Χοσεΐν πασάς μέχρι και το 1728 που ανέλαβε ο Μεχμέτ Ασλάν πασάς.

7. Πρέπει να τονιστεί ότι οι διάφορες χρονολογίες, που αναφέρονται στα έγγραφα, δημιουργούν εύλογα ερωτήματα για το ακριβές έτος σύνταξής τους.

καδής της Άρτας Mehemet Sciami έστειλε στην Πύλη επιστολή σύμφωνα με τη οποία οι οθωμανοί διοικητές της Ηπείρου ζητούσαν να τους αποσταλούν επίσημα έγγραφα (διαταγές ή συμφωνίες) που να καταδεικνύουν με σαφήνεια τα εδάφη που είχαν κάτω από τον έλεγχό τους Βενετοί και Τούρκοι στο στόμιο του Αμβρακικού κόλπου, όπως αυτά ορίστηκαν με τη συνθήκη του Passarowitz. Είναι σαφές ότι δύο χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης το καθεστώς κυριαρχίας στον κόλπο ήταν ακόμη αδιασάφητο και συγκεχυμένο. Ο λόγος που αιτήθηκαν την αποστολή διευκρινιστικών εγγράφων και διαταγών ήταν το γεγονός ότι οι Βενετοί την περίοδο εκείνη θεωρούσαν και τα δύο χερσαία τμήματα στο στόμιο του Αμβρακικού κόλπου, το ένα όπου βρισκόταν το φρούριο της Πρέβεζας και το άλλο η περιοχή της Πούντα που βρισκόταν ανατολικά του φρουρίου στο σημερινό νομό Αιτωλοακαρνανίας, υπό την κατοχή τους με αποτέλεσμα να επιβάλλουν φόρους σε όλα τα πλοία που το διέπλεαν. Οι ενστάσεις και διαμαρτυρίες επιπρόσθετα του καδή της Άρτας προς τους Βενετούς για καταχρηστική επιβολή φόρων, καθώς δεν είχε διευθετηθεί οριστικά το καθεστώς κυριαρχίας του στομίου, δεν είχαν κάποια ουσιαστική απόληξη. Η επιβολή φόρων παράλληλα από τους Βενετούς δημιουργούσε έντονα οικονομικά προβλήματα στους Οθωμανούς της περιοχής λόγω της μείωσης των εσόδων τους. Αυτό συνέβαινε επειδή τα πλοία που προσέγγιζαν τα επίνεια της Άρτας εντός του κόλπου (Σαλαώρα και Κόπραϊνα), χωρίς να ελλιμενίζονται όμως στην Πρέβεζα, ήταν αναγκασμένα να πληρώνουν και στο τουρκικό τελωνείο τους αναλογούντες φόρους. Η διπλή καταβολή φόρων ήταν δυσβάσταχτη και επιζήμια για τους καπετάνιους γεγονός που τους ανάγκαζε να αποφεύγουν τελικώς να προσορμίζονται στα επίνεια της Άρτας.

Μετά από έρευνα στα τουρκικά αρχεία από αξιωματούχους της Πύλης βρέθηκε φερμάνι στο οποίο αναφερόταν ρητά ότι ένα μέρος της εισόδου του κόλπου της Πρέβεζας, που ονομάζεται Πούντα, παρέμενε στην οθωμανική κυριότητα. Από αυτή την πλευρά, επειδή τα νερά ήταν βαθιά, περνούσαν τα περισσότερα πλοία για να εισέλθουν στον Αμβρακικό κόλπο χωρίς κατ' ανάγκη να εκφορτώνουν εμπορεύματα στην Πρέβεζα⁸. Από τα αναφερόμενα στη διαταγή δεν προέκυπτε ότι τα πλοία που

8. Για το στόμιο του Αμβρακικού κόλπου ο περιηγητής J. C. Hobhouse (βλ. Ν. Δ. Καράμπελας, «Ο Άγγλος αριστοκράτης John C. Hobhouse στην Πρέβεζα», *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τεύχ. 39-40 (Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2003), σσ. 82-83) αναφέρει: «Αυτό το στόμιο είναι περίπου μισό μίλι πλατύ ή και λίγο περισσότερο. Ο Πολύβιος λέει ότι είναι πέντε στάδια και ο Στράβων λίγο περισσότερο από τέσσερα, αναφερόμενος σ' αυτό το εσωτερικό στόμιο και όχι σ' αυτό του λιμανιού που σχηματίζεται από το άκρο της Πρέβεζας και το ακρωτήριο (εννοεί το ακρωτήριο 'Παναγιά', κοινώς λεγόμενο 'Πούντα') και που έχει πλάτος σχεδόν ένα μίλι. Θα πρέπει να είναι εξαιρετικά δύσκολο για ένα σκάφος οιοδήποτε μεγέθους να εισέλθει στον κόλπο, τόσο γιατί τα νερά είναι ρηγά, εκτός από αυτά που είναι κοντά στην πόλη, όσο και

προσορμίζονταν στα επίνεια της Άρτας έπρεπε να πληρώνουν τελωνειακούς δασμούς στους Βενετούς. Οι τελευταίοι προέβαιναν όμως σε τέτοιες ενέργειες και σταματούσαν τα πλοία για την καταβολή δασμών, επειδή είχαν σκοπό να προξενήσουν ζημιά στα επίνεια της Άρτας και για να αποτρέψουν τους εμπόρους και τους καπετάνιους να προσεγγίζουν σε αυτά. Πρέπει να τονιστεί όμως ότι το φερμάνι προερχόταν από την τουρκική πλευρά χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι ήταν επακόλουθο συμφωνίας με τους Βενετούς. Στόχος του Τούρκων με την έκδοση του συγκεκριμένου φερμανιού ήταν η εξουδετέρωση ή, τουλάχιστον, η υπερκέραση της βενετικής οικονομικής παρουσίας στην περιοχή του Αμβρακικού, ο οποίος ελεγχόταν ασφυκτικά από το βενετικό ναυτικό.

Οι ισχυρισμοί των Βενετών, από την άλλη μεριά, ότι η περιοχή της Punta συμπεριλαμβανόταν στην έκταση που μπορούσε να καλυφθεί σε πορεία διάρκειας μιας ώρας από το φρούριο της Πρέβεζας δεν ήταν βάσιμοι. Οι Οθωμανοί υποστήριζαν ότι κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να είχε ισχύ, εφόσον μεταξύ της περιοχής Punta και της απέναντι στεριάς, που βρισκόταν το φρούριο της Πρέβεζας, υπήρχε θαλάσσια περιοχή που έπρεπε να ληφθεί υπόψη στην οριοθέτηση των συνόρων. Η Πούντα άλλωστε κατά την κρίση τους ήταν μια περιοχή που ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, καθότι βρίσκεται 48 ώρες περπάτημα μακριά από την Πρέβεζα. Παράλληλα επειδή τα ύδατα είναι ρηχά από την πλευρά της βενετικής κτήσης και βαθιά από τη πλευρά της Πούντας που ανήκε στους Τούρκους και τα πλοία έπλεαν από εκεί, ο Οσμάν ο ντεφτερντάρης⁹ του Μοριά, που ήταν υπεύθυνος για την διαπραγμάτευση της τελικής

γιατί η άλλη μεριά είναι γεμάτη από υφάλους και κινούμενη άμμο». Για τις διαστάσεις του στομίου του κόλπου βλ. επίσης Γ. Παπαγεωργίου, «Ηπειρωτικά λιμάνια στην Ύστερη Τουρκοκρατία-Η περίπτωση της Πρέβεζας», *Ηπειρος, Κοινωνία-Οικονομία 15ος-20ος αι., Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας (Γιάννινα 4-7 Σεπτεμβρίου 1985)*, Γιάννινα 1987, σσ. 140-141· Η. Holland, *Ταξίδια στα Ιόνια Νησιά, Ήπειρο, Αλβανία (1812-1813)*, Αθήνα 1989, σ. 65· Φ. Πουκεβίλ, *Ταξίδι στην Ελλάδα-Ήπειρος*, Αθήνα 1994, σσ. 273-280. Ν. Δ. Καραμπελας, «Ο Άγγλος θεολόγος Thomas S. Hughes στην Πρέβεζα και την Νικόπολη», *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τεύχ. 41-42 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2005), σσ. 99-104. Σήμερα ο διάυλος έχει συνολικό μήκος 6 χιλιόμετρα, ελάχιστο πλάτος 600 μέτρα και βάθος 4 μέτρα, βλ. Ε. Ζαλαχώρη-Η. Καϊναδάς- Ν. Μάργαρης, *Η αλιευτική παράδοση στον Αμβρακικό κόλπο*, Αθήνα 2001, σ. 14.

9. *Ντεφτερντάρ(ης)* (defterdâr): Σύνθετη λέξη από την ελληνική διφθέρα (τεφτέρι = κατάστιχο) και την περσική νταρ. Ο ντεφτερντάρης ήταν ο ανώτατος αξιωματούχος των δημοσιονομικών υποθέσεων του οσμανικού κράτους. Σύμφωνα προς τον κανουννάμε (kanunnâme), δηλαδή τη νομοθεσία του Πορθητή, ο ντεφτερντάρης θεωρείται ο πληρεξούσιος και επόπτης της περιουσίας του σουλτάνου. Επίσης, ο ντεφτερντάρης θεωρούνταν φύλακας και υπεύθυνος του κρατικού θησαυρού, αλλά και του θησαυρού των ημικρατικών γαιών, αρμόδιος να παράσχει στο σουλτάνο πάσα διευκρίνιση πάνω στα δημοσιονομικά ζητήματα. Βλ. Ν. Σαρρής, *Προεπαναστατική Ελλάδα και Οσμανικό κράτος – Από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραΐτη (1785)*, Αθήνα 1993, σ. 370.

χάραξης των συνόρων, επέμεινε ότι οι βενετοί διοικητές της Πρέβεζας δε θα έπρεπε να παρενοχλούν με την απαίτηση τελωνειακών δασμών τους καπετάνιους που είχαν σκοπό να αγκυροβολήσουν στα επίνεια της Άρτας¹⁰. Για το ίδιο θέμα μάλιστα ο βάιλος της Βενετίας στην Πύλη Carlo Ruzzini συνηγορούσε υπέρ της άποψης αυτής και συνιστούσε να μην υπάρχουν παραβιάσεις των αυτοκρατορικών κανόνων και των όρων ειρήνης. Επιπρόσθετα ο βάιλος πρότεινε η πολιτική των Βενετών να αποβλέπει κατά κύριο λόγο στην αποτροπή των οθωμανικών διεκδικήσεων με διπλωματικό τρόπο, γεγονός που θα είχε ως αποτέλεσμα την καλύτερη εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων¹¹. Από τη μελέτη όμως του αρχειακού υλικού διαπιστώνουμε ότι το θέμα του της κυριότητας στο στόμιο του κόλπου παρέμενε άλυτο και στα επόμενα χρόνια.

Επιπρόσθετα η μη επίλυση του θέματος του ελέγχου του στομίου, σύμφωνα με το τελευταίο συνημμένο έγγραφο (No 4), προξενούσε και επιπρόσθετα προβλήματα στις σχέσεις των δύο κρατών. Αρχικά δημιουργούσε προβλήματα στους ενοικιαστές των φόρων των Βενετών¹², καθώς η σταθερή είσπραξη των δασμών ήταν επισφαλής και αβέβαιη λόγω της αντιπαράθεσης Οθωμανών και Βενετών για τα όρια δικαιοδοσίας τους στην περιοχή. Κατά δεύτερο λόγο ο βοεβόδας της Άρτας επέβαλλε επιπλέον φόρους στα εμπορεύματα που διακινούνταν από τα επίνεια της πόλης, διεκδικώντας και αυτός ένα μέρος των δασμών που κατέβαλλαν οι έμποροι που κατέπλεαν στον κόλπο. Η τακτική αυτή των Τούρκων δημιουργούσε φυσικά σημαντικά προβλήματα στο διενεργούμενο εμπόριο της περιοχής, καθώς οι έμποροι υπόκειντο σε ένα σύστημα επαχθών φορολογιών που επιβάρυνε προϊόντα και εμπορεύματα. Αυτό το φορολογικό καθεστώς επιβάρυνε την οικονομία της περιοχής, μείωνε την αγοραστική δύναμη των εμπόρων και προκαλούσε υπερβολικές ανατιμήσεις. Οι Βενετοί διαφωνούσαν με αυτή τη φορολογική πολιτική των Τούρκων, καθώς θεωρούσαν τον εαυτό τους κυρίαρχο της θαλάσσιας περιοχής του κόλπου και επέμεναν ότι το τελωνείο υπήρχε στην Πρέβεζα και κατά τη διάρκεια της τουρκικής κατοχής της πόλης¹³. Γι' αυτόν το λόγο ο

10. Βλ. *I «Documenti Turchi» dell' Archivio di Stato di Venezia*, Inventario della miscellanea a cura di Maria PIA PEDANI FABRIS 1994, *ό.π.*: «A cie il commissario ottomano (Osman pascià di Morea) rispose che, anche se effettivamente nella parte occidentale dello stretto vi è Prevesa, nella parte orientale vi è la suddetta località di «Punta Burni» che è sotto il dominio ottomano: le navi poi passano sempre da quest' ultima, dove il mare è profondo, non potendo farlo dalla parte di Prevesa, dove il mare è troppo basso».

11. Βλ. Παράρτημα Έγγραφο No 2.

12. Για τους φοροενοικιαστές των Βενετών βλ. την πολύ ενδιαφέρουσα εργασία του Φ. Μπαρούτσου, *Ενοικιάσεις και ενοικιαστές φόρων στην Κρήτη του 16ου αιώνα*, Διδακτορική Διατριβή, Κέρκυρα 2002.

13. Η άποψη αυτή των Βενετών μάλλον είναι ανίσχυρη και αδύναμη. Οι Τούρκοι εισέπρατταν παλαιότερα τελωνειακό δασμό στην Πρέβεζα, γιατί ήταν κύριοι και της στεριάς γύρω από τον κόλπο. Αντίθετα

γενικός προβλεπτής της θάλασσας G. Pasqualigo έκανε λεπτομερειακή αναφορά για τη ρύθμιση του ζητήματος στο βενετό βάιλο και συμφωνήθηκε να γίνει προσπάθεια εξεύρεσης κάποιας λύσης με το βοεβόδα της Άρτας. Είναι σαφές ότι οι Βενετοί ενδιαφερόταν βασικά για τη διατήρηση της «τάξης και της ησυχίας» με οποιονδήποτε τρόπο στην περιοχή, επειδή μόνον έτσι το εμπόριο και η ναυτιλία τους μπορούσαν να επωφεληθούν.

Το θέμα αφορούσε και τους Γάλλους που εμπορεύονταν στην Άρτα, καθώς ο πρόξενος της Γαλλίας στην πόλη θεωρούσε παράλογη την απαίτηση των Βενετών να εισπράττουν φόρους για εμπορεύματα που διακινούνταν από επίνεια της τουρκικής επικράτειας εντός του κόλπου. Ο πρόξενος G. Dubroca¹⁴ θεωρούσε ότι αυτή η συλλογιστική των Βενετών ήταν απαράδεκτη και παράλογη, επειδή αν ο καθένας επέβαλλε τέτοιους περιορισμούς, το εμπόριο από τη θάλασσα θα έπρεπε να σταματήσει. Ο πρόξενος αναγνώριζε στους Βενετούς δικαιώματα τελωνείου μόνο στην περίπτωση που τα γαλλικά καράβια θα φόρτωναν ή θα ξεφόρτωναν σε λιμάνια δικαιοδοσίας τους. Σε διαφορετική περίπτωση τα γαλλικά καράβια θα έπρεπε όταν περνούσαν κάτω από τα φρούρια τους, έχοντας σκοπό να προσορμιστούν σε τουρκικό επίνειο, να υψώνουν μόνον τη σημαία τους και να αποδίδουν τον οφειλόμενο χαιρετισμό με βολές των πυροβόλων τους. Παράλληλα ο G. Dubroca διατύπωνε σε υπόμνημά του να υπογραμμιστεί στην Πύλη η ζημιά που προξενούσαν στα συμφέροντά της οι αξιώσεις των Βενετών· ότι δηλαδή έχανε τα τελωνειακά δικαιώματα που θα εισέπραττε, επειδή κανένας δε θα φόρτωνε ούτε θα ξεφόρτωνε στην περιοχή, για ν' αποφύγει το διπλό δασμό. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών ήταν να γίνουν αυστηρές συστάσεις της Πύλης στο βενετό βάιλο και να εκδοθεί σχετικό διάταγμα, που απαγόρευε στους Βενετούς της Πρέβεζας να εισπράττουν εκεί άλλον φόρο, εκτός από εκείνον που θα συμφωνούνταν ανάμεσα στους Τούρκους και τον εξουσιοδοτημένο εκπρόσωπο του βαΐλου και του γενικού προβλεπτή της θάλασσας¹⁵.

Για να αποφευχθεί, λοιπόν, η διπλή καταβολή φόρων από τους καπετάνιους σε Οθωμανούς και Βενετούς συνήφθη συμφωνία μεταξύ του βοεβόδα της Άρτας Χου-

οι Βενετοί κατά τη συνθήκη του Passarowitz εξουσίαζαν στεριά μόνο μιας ώρας γύρω από την Πρέβεζα και την Βόνιτσα. Ακόμη οι Τούρκοι εισέπρατταν την περίοδο εκείνη τελωνειακούς δασμούς στην Πρέβεζα, χωρίς όμως και να εισπράττουν άλλον παρόμοιο δασμό οπουδήποτε στις ακτές του κόλπου, παρόλο που αυτές ανήκαν σε δύο διαφορετικά σαντζάκια: από την Πρέβεζα ως την Κόπραινα, στο σαντζάκι των Ιωαννίνων-βοεβοδιλίκι της Άρτας, και από εκεί και πέρα στο σαντζάκι του Κάρλελι-βοεβοδιλίκι της Βόνιτσας, βλ. σχετικά Γ. Σιορόκας, *Το Γαλλικό προξενείο της Άρτας (1702-1789)*, Ιωάννινα 1981, σ. 184.

14. Για τον πρόξενο Guillaume Dubroca (1705-1724) βλ. Γ. Σιορόκας, *ό.π.*, σσ. 80-83.

15. Βλ. Γ. Σιορόκας, *ό.π.*, σσ. 184-185.

σεΐν αγά και του γενικού προβλεπτή της θάλασσας G. Pasqualigo την οποία προσυπέγραψε και ο γάλλος πρόξενος G. Dubroca. Η συμφωνία υπογράφηκε στις 2 Αυγούστου 1720 και αφορούσε τους τελωνειακούς δασμούς για τα εμπορεύματα που μεταφέρονταν στην Άρτα μέσω της Πρέβεζας. Η ρύθμιση αυτή περιλάμβανε φορολογική διατίμηση για κάθε εμπόρευμα και προέβλεπε ότι για κάθε 400 άσπρα που πληρώνονταν στο τελωνείο (εισαγωγή-εξαγωγή), τα 300 προβλεπόταν να πληρώνονται στον τούρκο διοικητή της Άρτας και τα 100 στο φοροενοικιαστή των Βενετών στην Πρέβεζα. Έτσι τα ξύλα, τα χαβιάρια, τα βελανίδια και το τυρί υπαγόταν στη φορολόγηση του 4%, από το οποίο το 3% θα ανήκε στο βοεβόδα και το 1% στους βενετούς. Τα γαλλικά πλοία δε θα πλήρωναν ποσό μεγαλύτερο από 400 άσπρα¹⁶. Η συμφωνία μάλιστα στάλθηκε από τον G. Pasqualigo στο βάλιο και ήταν βέβαιο ότι ούτε η μία ούτε η άλλη πλευρά αθέτησε τη συμφωνία για κάποια χρόνια.

Φαίνεται όμως πως η εφαρμογή των αποφάσεων αυτών εξαρτιόταν βασικά από τον κάθε διοικητή. Οι διάδοχοι του Χουσεΐν άρχισαν να παραβιάζουν τη συμφωνία με το πρόσχημα ότι δεν τους δέσμευε η υπογραφή του προκατόχου τους. Αλλά και οι φοροενοικιαστές που δούλευαν για λογαριασμό των Τούρκων ήθελαν να έχουν απόλυτο δικαίωμα στις εισπράξεις του φόρου¹⁷. Οι διάδοχοι έτσι του G. Pasqualigo ήταν απροστάτευτοι στην προσπάθειά τους να διαφυλάξουν τα δημόσια συμφέροντα. Παράλληλα υφίσταντο για κάποιο χρονικό διάστημα και τα τεχνάσματα των Γάλλων που με πρόσχημα ότι πλήρωσαν στο βοεβόδα ολόκληρο το φόρο δε δέχονταν να καταβάλλουν άλλη τελωνειακή επιβάρυνση. Στα 1725 αναφέρεται ότι ο γενικός προβλεπτής Φραγκίσκος Corner έστειλε το διερμηνέα του Volta να ζητήσει από τον τούρκο βοεβόδα την απόδοση των οφειλομένων με βάση τη συμφωνία του 1720. Ο τούρκος

16. Για τη βενετοτουρκική συμφωνία που υπογράφηκε στις 2 Αυγούστου 1720 περισσότερα βλ. A.S.V. Senato, Pronveditori da Terra e da Mar, f. 867, αριθμημένο αντίγραφο (No 1- Πρέβεζα 2 Αυγούστου 1720) συνημμένο στην επιστολή No 10 του κώδικα με χρονική ένδειξη Λευκάδα 1 Ιουλίου 1726 που έστειλε ο έκτακτος προβλεπτής της Λευκάδας Agostin da Riva στο Δόγη. Αντίγραφο της συμφωνίας αυτής υπάρχει και στη σειρά A.S.V., Cinque Savi alla Mercanzia, Seconda Serie (Scritture in materia commerciale), Consoli Veneti in Levante, b. 31, Quaderno 250. Επίσης βλ. Ε. Βέτσιος, «Η δασμολογική πολιτική των Βενετών στην περιοχή του Αμβρακικού κόλπου στις αρχές του 18ου αι. (με βάση τα βενετικά αρχεία)», *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τεύχ. 37-38 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2001), σσ. 45-50.

17. Οι οθωμανικές αρχές συχνά αντί να χρησιμοποιούν κρατικούς υπαλλήλους για την είσπραξη των φόρων τους, εκμίσθωναν, ιδιαίτερα το φόρο του καπνού, σε ιδιώτες, Φράγκους, Εβραίους ή ακόμη και Έλληνες. Αυτή η πρακτική, με τη συναίνεση των ξένων υπηκόων, διευκόλυνε τις εισπράξεις. Από την άλλη πλευρά με το σύστημα αυτό αυξανόταν η αισχροκέρδεια και οι καταχρήσεις σε βάρος των ξένων και ντόπιων εμπόρων, αφού μεγάλωνε ο αριθμός των μεσολαβητών μεταξύ αυτών και του κράτους. Βλ. σχετικά Ν. Σβορώνος, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18ο αιώνα*, Αθήνα 1996, σ. 79.

αξιωματούχος όμως αρνούσαν οποιαδήποτε συμφωνία κατηγορηματικά, καλά οχυρωμένος πίσω από το σουλτανικό φερμάνι, το οποίο απαγόρευε, με ποινή θανάτου, στους Τούρκους να παραχωρούν τελωνειακά δικαιώματα. Τελικά και με τη μεσολάβηση του γάλλου προξένου κλείστηκε νέα συμφωνία ανάμεσα στους Τούρκους και τους Βενετούς για τη διανομή των τελωνειακών δασμών, με βάση την παλιότερη. Η νέα αυτή συμφωνία προέβλεπε μάλιστα ότι οι Βενετοί θα έπαιρναν το μερίδιο τους απευθείας από τον τούρκο τελώνη. Λίγο διάστημα πάντως αργότερα ο νέος τούρκος διοικητής της Άρτας, που είχε αναλάβει καθήκοντα τον Απρίλιο του 1726 δε δεχόταν τη συμφωνία με τους Βενετούς για διανομή των τελωνειακών δασμών. Τον ίδιο μήνα επίσης οι Βενετοί που ήλθαν στην Άρτα ν' ανανεώσουν τη συμφωνία με το νέο βοεβόδα, απείλησαν το γάλλο πρόξενο ότι θα εμπόδιζαν την είσοδο των γαλλικών караβιών στο κόλπο, αν δεν συνέβαλλαν στο κλείσιμο νέας συμφωνίας με τους Τούρκους¹⁸. Οι βοεβόδες της Άρτας, στηριζόμενοι σε ένα φερμάνι που εκδόθηκε από την Πύλη στα 1720, ισχυριζόταν ότι οι φοροενοικιαστές των Βενετών δεν είχαν κανένα δικαίωμα να εισπράττουν δασμούς εφόσον τα πλοία που διέρχονταν από το στόμιο περνούσαν κυρίως από το σημείο της Πούντα που βρισκόταν στην κατοχή των Τούρκων, όπου τα νερά ήταν βαθιά και δεν αγκυροβολουσαν στο λιμάνι της Πρέβεζας. Προσθέτουν μάλιστα ότι ο πρεσβευτής στην Πύλη C. Ruzzini είχε εκδώσει διαταγή ώστε να τηρούνται οι όροι των συμφωνιών χωρίς παρέκκλιση.

Οι Βενετοί για να ενισχύσουν μάλιστα την επιχειρηματολογία τους ότι δίκαια απαιτούσαν την καταβολή δασμών στην Πρέβεζα και να αντικρούσουν τους τουρκικούς ισχυρισμούς, κατέθεσαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μια πραγματογνωμοσύνη που συνέταξε, μετά από επιτόπια έρευνα, ο βενετός αντισυνταγματάρχης μηχανικός Santo Semitocolo σύμφωνα με την οποία, επειδή ο κόλπος εκτείνεται σε τεθλασμένη παρά σε ευθεία γραμμή, τα πλοία όταν εισέρχονταν στο κόλπο ήταν υποχρεωμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα να πλέουν κοντά στις ακτές των Βενετών για να αποφύγουν τα ρηχά νερά και τους υφάλους που βρίσκονταν στην οθωμανική πλευρά. Έτσι τα πλοία πριν φθάσουν στην παλαιά Πρέβεζα έπρεπε για σύντομο χρονικό διάστημα να πλέουν εντός των Οθωμανικών υδάτων, αλλά μετά έβρισκαν αρκετό βάθος και πλησίαζαν την Πρέβεζα αφήνοντας τις οθωμανικές γαίες¹⁹.

Τις θέσεις τους οι Βενετοί τις κοινοποίησαν με επιστολή στο βοεβόδα ισχυριζό-

18. Βλ. Γ. Σιορόκας, *ό.π.*, σσ.185-186.

19. Βλ. Ε. Βέτσιος, «Τα όρια δικαιοδοσίας Βενετών και Οθωμανών στο στόμιο του Αμβρακικού κόλπου σύμφωνα με αναφορά του βενετού μηχανικού Santo Semitecolo στα 1729», *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, τεύχ. 41-42 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2005), σσ. 45-50.

μενοι ότι όσα στοιχεία παραθέτουν για τα όρια δικαιοδοσίας στο στόμιο του κόλπου είναι τεκμηριωμένα και απόρροια ενδελεχούς έρευνας. Οι θέσεις τους αυτές υποστηρίζαν στηρίζονται και στις συναφθείσες συμφωνίες μεταξύ Βενετών και Τούρκων καθώς και στην αρμοδιότητα που είχαν οι προβλεπτές να απαλλάσσουν τον κόλπο από τη δράση των πειρατών και των κακοποιών. Ο βοεβόδας πάντως δεν απάντησε στην επιστολή, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι είχε σκοπό να εφαρμόσει τη δική του φορολογική πολιτική. Οι Βενετοί όμως είχαν σκοπό να παραπέμψουν το όλο ζήτημα στο βάιλο για να το διαπραγματευθεί δια της διπλωματικής οδού έτσι ώστε να βελτιωθούν τα οικονομικά τους αποτελέσματα στην περιοχή, καθώς οι Τούρκοι ισχυρίζονταν ότι δεν είχε επιλυθεί το επίμαχο θέμα.

Από την παρουσίαση και ανάλυση των εγγράφων αλλά και από την όλη έρευνά μας γύρω από το θέμα συμπεραίνουμε ότι ο έλεγχος του στομίου και γενικότερα της θαλάσσιας περιοχής του Αμβρακικού κόλπου υπήρξε ένα ζήτημα ιδιαίτερα περίπλοκο και αποτέλεσε ένα οξύ πρόβλημα στις σχέσεις των δύο κρατών, που δεν επιλύθηκε με αποτελεσματικό τρόπο καθ' όλη τη διάρκεια του 18ου αιώνα, παρά τις προσπάθειες που έγιναν κατά περιόδους για τη διευθέτησή του. Είναι βέβαια αυτονόητο, ότι το είδος των σχέσεων των Βενετών και των Τούρκων στην περιοχή του Αμβρακικού αποτελούσε καθοριστικό παράγοντα για την άσκηση της ουσιαστικής πολιτικής και την εξυπηρέτηση των βενετικών συμφερόντων. Θεωρητικά οι σχέσεις αυτές καθορίζονταν από τη συνθήκη του Passarowitz και τις τοπικές συμφωνίες των Τούρκων και Βενετών, όπως αυτές διαμορφώνονταν κάθε φορά. Στην πράξη όμως αυτές οι συμφωνίες επηρέαζαν την πολιτική και τη διάθεση των Τούρκων απέναντι στους Βενετούς στο μέτρο που οι συγκεκριμένες συμφωνίες και η δύναμη του κάθε τοπικού διοικητή το επέβαλλαν. Παράλληλα οι Τούρκοι είχαν τη γνώμη ότι μόνο οι σουλτανικές εντολές ήταν πηγές αδιαμφισβήτητης νομιμότητας, καθώς αυτές εκδίδονταν για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, ενώ οι βενετοτουρκικές συμφωνίες υπήρχαν για να τις τηρούν οι ίδιοι μόνον όσο και όταν τους συνέφερε. Διαπίστωση πάντως και δική μας είναι ότι οι βενετοτουρκικές σχέσεις βασιζόνταν γενικότερα στην ταυτότητα των συμφερόντων, όπως αυτά γίνονταν αντιληπτά από τις δύο πλευρές στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Κλείνοντας, επιβάλλεται να θυμίσουμε ότι η συστηματική έρευνα των αρχειακών πηγών μπορεί να αποδώσει σημαντικά αποτελέσματα σε θέματα τόσο της ευρύτερης όσο και της τοπικής ιστορίας. Έτσι τα γεγονότα που περιγράφησαν σε αυτή την εργασία μπορούν να εμπλουτιστούν με περαιτέρω έρευνα και αξιοποίηση των διαθέσιμων πηγών. Μια επισταμένη έρευνα στα Κρατικά Αρχεία της Βενετίας, αλλά και η δημοσίευση των πλούσιων τουρκικών αρχείων, ίσως επιβεβαιώσουν, αναιρέσουν ή επεκτείνουν τις σκέψεις που εκθέσαμε εδώ.

Τα Έγγραφα

ASV, Senato, Dispacci Ambasciatori Costantinopoli, filza 241,
dispaccio numero 201

1

(φ. 465r) Inserta n. 1 in disp(acci)o n(umer)o 201

Copia di traduzione di comandamento diretto al Passà di Janina.

Avendo Mehemet Sciami, cadì dell' Arta, la di cui sapienza si augumentì, spedito lettera all' Eccelsa mia Porta, con cui Ussein e Suleiman, la condicione de' quali venga acresciuta, che p(rese)ntemente sono Emino e Voivoda delle Rendite Publiche dell' Arta in forma di Ozalik, esp(ose)ro al Tribunale della Giustizia come una parte della bocca della Fortezza di Prevesa posseduta dagli infedeli, che esiste prossima alle Pub(lich)e Intra(te) dell' Arta e sua adiacenza, che sono in loro potere in via di Ozalich, rimanendo alla stessa fortezza di Prevesa et una parte che si nomina Punta al Confine Ottomano; onde per essere le acque dalla parte di Prev(esa) basse e quelle della Punta che giace nella parte del Confine Ottom(ano) profonde, li bastimenti mercantili che vanno e vengono alla scala dell' Arta med(esi)ma passano anche dal luogo della punta sud(det)ta che giace nella parte del confine ottomano; ed il Prov(vedito)r Veneto di Prev(e)sa, trattenendo li prefatti bastimenti e prendendo colla pretesa dell(a) dogana grossa summa di danaro dalli mercanti, mancavano e li bastimenti e li mercanti dalla sudetta scala dell' Arta, dimodocchè venir di manifestarsi in tal guisa il gran danno e detrimento che risentivano le Pub(lich)e rendite. Perchè dunque siano rimosse et inpedite le vessazioni del surifferito ha rapp(resen)tato ad istanza loro la cosa, come è in se, per ottenere un nobil mio comandamento, per il che fattosi ricorso // (φ. 465v) alli registri de comandamenti custoditi nell' Imp(eria)le mio Divano si è trovato espresso che Apostoli, agente per parte del Provveditor della Fortezza di Prevesa, che attualmente è in potere de' Veneti, che una parte della bocca di Prevesa rimasta all' Ecc(ellentissim)o mio Impero, che si addimanda Punta, la parte della quale essendo profonda e venendo di passare li bastimenti che vanno e vengono per la sudetta Punta senza caricar in Prevesa e non occorrendo che li bastimenti che caricano e scaricano tabacco et altre mercanzie che capitano in Arta abbino a contribuire dogana a Veneti, ma che per render meramente inutile la scala sudetta colla ricerca di

dogana sopra le mercanzie di un aspro per cadauna oca di tabacco e di quattro reali per cento molestando li mercanti e capitani dei bastimenti, fosse divenuto oggetto della inutilità della scala sudetta. E Suleiman, emino delle pub(blich)e rendite dell' Arta e Macmud, agente di Mehemet, emino della dogana di tabacco nella scala sudetta, de' quali il grado si aumenti, e colle notizie dei mercanti da tabacco Mehemet Giudice dell' Arta ha rapp(rese)ntato come giacendo detta punta da Levante di Prevesa poiché venisse d' impedire il mare la confinazione della terra e di più per esser la punta stessa delle terre della fortezza di Vonizza e fuori delli confini della accennata fortezza essendo rimasta all' Ecc(els)o mio Impero nell' atto della confinazione per // (φ. 466r) essere stata quella una delle materie che si contendevano, si fec(e) sapere ai Veneti che rimaner dovesse all' Ecc(els)o Impero il luogo del passo per esser distante da Prevesa lo spazio di 48 ore di cam(in)o e per essere basse le acque dalla parte della bocca sudetta di Prevesa e profonde quelle della punta riferita, diviene passa p(er) bastimenti; ondecchè il fu tefterdar della Morea Osman, la glori(a) di cui vada in aumento, che era stato destinato in quelle parti a discussione de' confini, ha raguagliato esser necessario che dal Cadè comandanti di Prevesa non venisse praticata molestia con pretesa di dogana et altri diritti delle mercanzie che venissero caricate in Arta; et avendo per il med(esi)mo particolare anco l' attuale Amb(asciato)re Est(raordina)rio di Ven(ezi)a, esistente all' Ecc(ellen)te mia Porta, Carlo Ruzzin(i) K(avalie)r Proc(urato)r, il di cui fine termini in bene, rilasciata lettera affine non si avesse a reccare molestie contro le Imp(eria)li Capitolazioni e condizioni dell' alma Pace, essersi concesso mio nobil comandame(n)to diretto a te, che sei il Vesir sumentonato operando nella conformità della informazione del suespresso, che era stato destin(a)to alla divisione de' confini, averai da usare, come si deve, tutta la diligenza et attenzione in non acconsentire che venghi inferita molestia alcuna et impazzo; perchè dunque si abbia ad operare in consonanza dell' emanato per l' adietro mio nobil ordine si è // (φ. 466v) scritto che nel resto il comando dipende da V(ost)ra Eccellenza.

Scritto negli ultimi della Luna di Zmaicul Ervel dell' anno 1132 cioè verso li tanti del mese di <vacat> dell' anno di N(ostro) S(ignore) 1720.

Tomaso Navon Pub(lic)o Drag(oma)no. //

2

(φ. 457r) Inserta n. 2 in disp(acci)o n(umer)o 201

Copia di articolo di disp(acci)o n(umer)o 28 data 19 maggio 1720 dell' ill(ustrissi)mo et ecc(ellentissi)mo missier Carlo Ruzzini K(avalie)r Proc(urato)r Amb(asciato)r Estr(aordinar)io alla Porta Ot(toma)na.

Ommissis

Così ho pur fatto rendendo a S(ua) E(ccellenza) noti tutti questi discorsi, acciò spingendo questo uomo colà possa la di lui somma maturità ricavar il più preciso de' di lui sentimenti e di que 'progressi che potessero conciliar gl' interessi d' ambe le parti. Sono però in debito di considerare che naturali circostanze che accompagnano la matina vi è ragion di dubitare; che sembra facile l' impegno di sostenere l' esazione di un pacifico non lieve dazio sopra mercanzie che non si caricano alla Prevesa, ma solo passano per quelle acque e nei siti più distaccati da quella piazza. Altre volte fu scritto che quantunque il dazio fosse stabilito, ad ogni modo esso rigorosamente non si esigera, ma che piuttosto in modi convenienti il daciario si accordava; nel progresso però può essere che tal procedura siasi alterata.

Il cercar espedienti che allontanino li riccorsi di q(uel)la barbara Corte aggiustino le differenze con maniere convenienti alli publici riguardi, sarà sempre il consiglio più utile al Pub(li)co interesse, come la somma prudenza di vostre Ecc(ellen)ze bastantemente conosce.

Ommisis. //

3

Inserta n. 4, (φφ. 471r-474v)

Inserta numero 4 in dispaccio numero 201 [επάνω αριστερά στο περιθώριο]

Copia di scrittura dell' avvocato fiscale dell' isole del Levante all' illustrissimo et eccellentissimo Provveditor General da Mar, diretta, mancante di data ma si deduce esser all' incirca nel fine dell' anno 1724 more veneto.

Nella necessità in cui si è ritrovata la Eccellenza Vostra di assentire -in forza dei capitoli del dazio della dogana di Santa Maura e Prevesa e del terminato dall' eccellentissimo suo precessore - alla bonificazione ricercata dal conduttore di esso dazio dell'

anno 1728 in riguardo alli dritti impeditili o estortili dal voivoda dell' Arta, distingue ad un tempo la umiltà di me avvocato fiscale dell' isole l' utile ripiego preso dall' incomparabile zelo di vostra eccellenza nell' ordinare che per la susseguente condotta del 1729 venisse il dazio stesso incantato a parte per la giurisdizione di Santa Maura e a parte per il golfo di Prevesa. Non è succeduta di questo metodo la deliberazione, insorge pato anche il subastatore dell' anno 1729 a dimandare nuova bonificazione sul fondamento di detti capitoli, da che le attenzioni di Vostra Eccellenza ha creduto di rinforzare gli ordini a quell' illustrissimo signor Provveditor Extraordinario appigliarsi con ogni studio a separati esperimenti per esso dazio, onde in avvenire questa vendita possa calcolarsi effettiva, ne resti sfigurato poi con le bonificazioni l' amontar della deliberazione.

Intanto degnatasi, Vostra Eccellenza, comandare alla tenuità mia esponer cie che pue militare alla indennità del pubblico interesse e di lume conferente || (f. 471v) materia, rassegnò, che nel requisito di Santa Maura abinato negli esperimenti della dogana anche il golfo da Prevesa a diversità di cie che era corso nell' antecedente pubblico possesso di quella Piazza, restò accordato a conduttori di esiger così in una parte che nell' altra quattro per cento di dazio da tute le merci si estrassero. Ma poiché li bastimenti che s' introducono ed escono da detto golfo o mettono in terra nelle scale de' Turchi il loro carico o lo levano da questi; il voivoda dell' Aria principiò a contender al pubblico daziario la consecuzione di alcun dritto da merci destinate per la sua giurisdizione o caricate nella stessa. Spiegata dalla gran mente dell' eccellentissimo precessor Pasqualigo all' eccellentissimo signor Bailo d' allora alla Porta questa opposizione, restò insinuato con le risposte - perciò mi può sovvenire - di procurare sul luogo qualche temperamento col voivoda di quel tempo, e questo pure fu eccitato dalla Porta discendere ad alcun accordo sull' introduzione et estrazione delle merci sudette. Anche il console di Francia dimorante allora in Arta fomentava in certo modo l' insistenza di quel comandante, poiché coperti con divisa di sua nazione la maggior parte de' bastimenti, che colà trafficano, non intendeva fossero soggetti ad altra corresponsione, oltre la già fatta a Turchi in riguardo alla sola entrata o uscita loro dalla bocca del Golfo. Comparso alla Prevesa il voivoda di quel || (f. 472r) tempo Cusseim Agà con il Console pure di Francia atrovandosi alla vis(ita) di quella parte il suddetto eccellentissimo Provveditor General Pasqualigo, sono convenuti in accordo solenne nei 2 Agosto 1720 segnato anche da esso console che sopra ogni quattrocento aspri di dogana nel valor delle merci uscite ed entrate come sopra li 300 si avessero ad intendere per conto del voivoda, ed il 100 per il pubblico daziere, limitati ad un tempo in una tariffa li prezzi delle merci stesse a riserva dei comestibili. Lana, bottarghe,

noselle valonee, formaglio che vincolò all' obbligo 4 per cento li 3 per esso voivoda e l' uno per il doganiere del Principe. I bastimenti della nazione francese non avessero a eccedere nel pagamento anche per questi capi gli aspri quattrocento. Non figuro mi tradisca la memoria di esser stata avanzata la carta stessa da detto eccellentissimo Pasqualigo a sua eccellenza Bailo in Costantinopoli, è certo che non fu né dall' una parte né dall' altra alterato per qualche anno il prezo.

Li voivoda, sucessori in Arta a detto Cusseim, hanno cominciato a sconcertar in qualche parte le stabilite misure pretendendo non esser vincolati al convenuto dal loro precessore, ma che affittuali loro delle scale di volta in volta dalla Porta, intendevano a loro disposizione assoluta li dritti tutti di dazio suespresso. E gli eccellentissimi sucesori altresì di detto eccellentissimo Pasqualigo furono ben indefessi nel procurare l' indennità della rendita || (f. 472v) publica con soportare però ad un tempo - a rimozione d' impuntamento con principi amici - l' insistenza di bastimenti coperti dalle insegne di Santa Maura imperiale e di Francia che hanno preteso aver contribuito al voivoda l' intiero dazio senza esser tenuti ad altro aggravio.

Inoltratisi nulla ostante essi voivoda nell' opugnare apertamente il diritto pubblico han suggerito et a Vostra Eccellenza et all' Eccellentissimi precessori l' instansabile [sic, forse instancabile] assenso al ristoro ricercato dai pubblici dazieri su questo evidente loro danno. E l' attuale poi riportandosi ad un firmano uscito dalla Porta nell' anno 1132 allo stile ottomano e 1720 del nostro, pretende negare affatto ogni diritto al pubblico daziere, appoggiandosi all' istrumento della confinazione che dichiarasse rimasto alla disposizione della Porta il sito Punta, che profondo d' acque soministri unicamente il passaggio de' bastimenti che vanno e vengono per le scale della Turchia senza fare alcun carico o discarico in Prevesa o Vonizza. Aggiunge pure che l' eccellentissimo signor cavallier Ruzzini, ambasciator straordinario allora alla Porta abbia rilasciata lettera perché le capitolarione di pace venissero inviolabilmente eseguite.

Tra le carte consegnatemi per estendere questa umilissima relazione ritrovo il sopraluogo fatto dal tenente Colonnello ingegner Santo Semitecolo per comando di Vostra Eccellenza nella bocca di esso golfo e nel riferito sito || (f. 473r) Punda, esponendo anzi che nell' entrare li bastimenti dopo imboccati sono astretti piuttosto costeggiare le terre del Principe onde scansare li bassi fondi e seccagni che sono alla parte dell' ottomano e che costituito esso golfo in linea piuttosto obliqua e non retta prima di giungere li bastimenti alla vecchia e distrutta Prevesa accostansi per poco nelle dell' ottomano, ma poi ritrovano fondi sufficienti per avvicinarsi verso Prevesa che verso le terre ottomane.

Tutto ha posto in vista la insigne virtù di Vostra Eccellenza all' attuale voivoda con

la sua lettera dei otto Novembre dopo l' antecedente spedita col signor dragomano Volta istrutto delle ragioni pubbliche per sostenerle con la viva voce, facendogli conoscere la equità e la regione, si concilia l' affare per il pubblico e per l' evidenza del rito che somministra il passaggio a bastimenti appartenenti alla Repubblica Serenissima; sempre esposto alla osservazione e per la forza del convenuto e per la giurisdizione che esercita il Principe in quel golfo a vista di due Piazze e per il continuo ricorso di que confinanti comandanti nel voler netto esso golfo dalle incursioni dei tristi e malviventi, che ricettati ne' loro paesi discendono alle volte al fermo violento di qualche barca suddita per transitare da un sito all' altro. || (f. 473v)

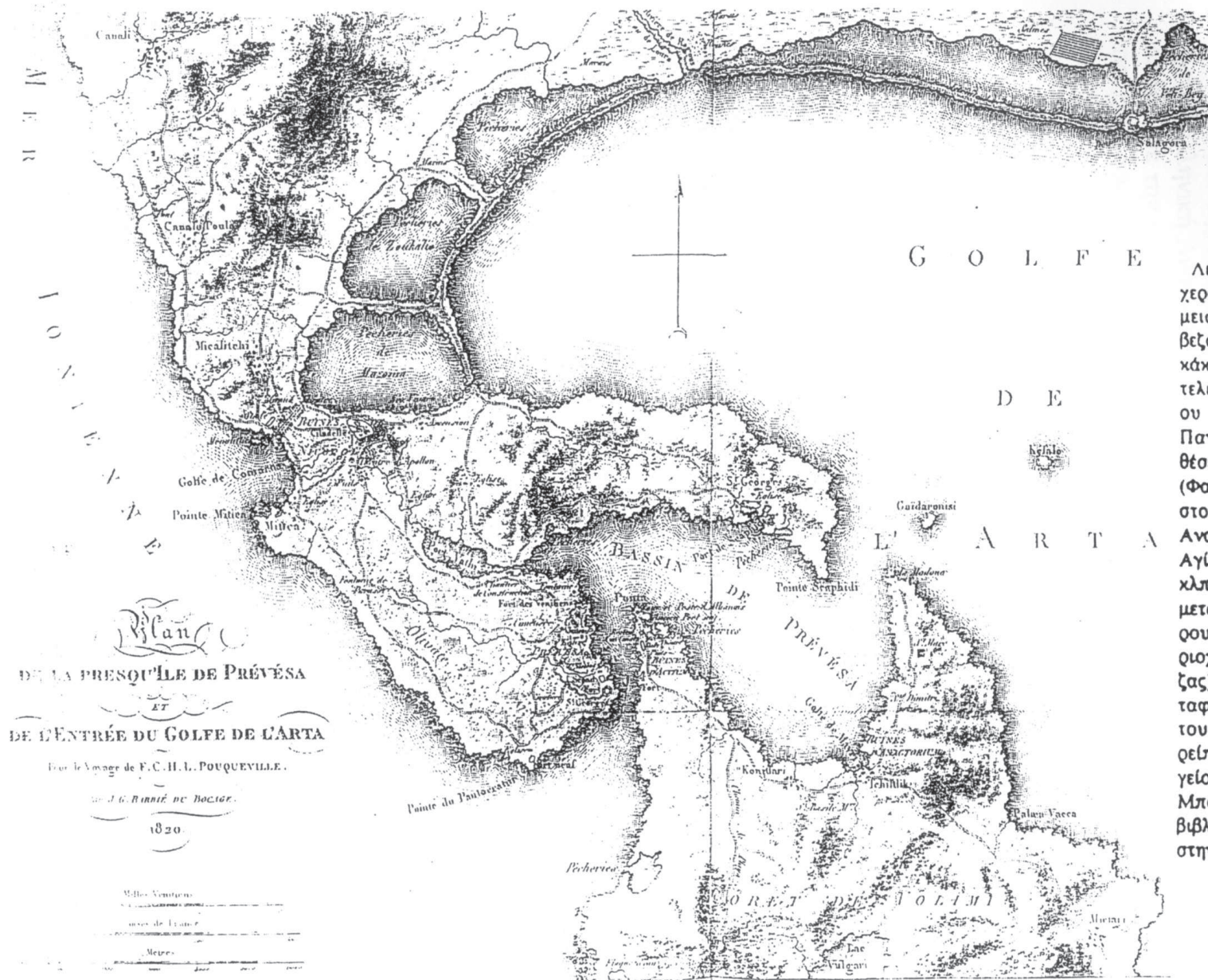
Non si estende il mio ossequio nel riassumere a parte il peso delle ragioni enunziate in detta lettera, come è da credersi penetrato esso voivoda dalla forza di questi, non per anco risolto a concepirne la risosta.

Non per questo è da figurarsi che abbia lui a declinare dall' ingiusta occupazione di questo pubblico diritto e che per l' altra parte prima di perderlo affatto - quando Vostra Eccellenza lo ritrovi a proposito - concorra farlo cadere all' Eccellentissimo signor Bailo con tutta la serie dell' occorso ponendoli in mano li fondamenti onde il zelo dell' Eccellenza Sua procuri di far risorgere questa rendita ed in tanto venga di riuscire sempre più utile la massima di separare il dazio in due deliberazioni senza somministrare però negli esperimenti per Prevesa dal tenor de' passati capitoli, onde non pretendano i Turchi cesso affatto il punto controverso.

Grazie

Lettera di Traduzione di Comandamento diretto al Passa di Tonia.
 avendo Mehemet Scivani, Cadi dell' Aita, la di cui Sapienza si acquiesce
 spedito lettera all' Eccel. mia Porta, con cui Usedr, e Selsimar
 la condizione de' quali venga accresciuta, che intamente sono Comari
 e Voivoda delle Rendite Pubbliche dell' Aita in forma di Orak, e
 ro al Tribunale della Giustizia, come una parte della Bocca della Fozza
 di Brevera Posseduta dagli infedeli, che esiste prossima alle Pub: Entrate
 dell' Aita, e me adiacenza, che sono in loro potere in via di Orak
 rimanendo alla stessa Fortezza di Brevera, et una parte, che si nomina
 Punta al Confine Ottomano, onde per essere le acque dalla parte di Bre-
 vera, e quelle della Punta, che giace nella parte del Confine Ottomano
 profonde, li Bastimenti Mercantili, che vanno, e vengono alla Scala
 dell' Aita medina, passano anche dal luogo della Punta sud: che
 giace nella parte del Confine Ottomano, ed il Prov: Veneto di Piro
 trattando li prefatti Bastimenti, e prendendo colla pretera della
 Dogana grossa somma di danaro dalli Mercanti, mancavano, e
 Bastimenti, e li Mercanti dalla sudetta Scala dell' Aita, dimodochè veniva
 di manifestarsi in tal guisa il gran danno, e detrimento, che niente
 al. mancavano le Pub: rendite. Perchè dunque non rimase, et impedite le ven-
 zioni del suddetta, ha supplicato ad istanza loro la cara, come è in se-
 nza ottenere un Nihil mio Comandamento, per il che fatto si riceve

Η πρώτη σελίδα του Εγγράφου Νο 1 στην αρχειακή του μορφή

17. 1820.

Λεπτομερέστατος χάρτης της χερσονήσου της Πρέβεζας. Σημειώνονται η τάφος της Πρέβεζας που ξεκινά από τα Πευκάκια (Fort des Venitiens) και τελειώνει στο κάστρο του Αγίου Γεωργίου, το κάστρο του Παντοκράτορα (Fort neuf), οι θέσεις διαφόρων εκκλησιών (Φανερωμένης, Αγίου Γεωργίου στο Σκαφιδάκι, Αγίας Τριάδος, Αναλήψεως, Παντοκράτορα, Αγίου Νικολάου, Αγίου Αντρέα κλπ.), τα ίχνη ενός καναλιού μεταξύ Μαζώματος και Κομάρου (ίσως είναι τα όρια της περιοχής "Τεπίτοριο" της Πρέβεζας), ο Ναύσταθμος, το νεκροταφείο, η Βρυσούλα, η βρύση του Παρούσης, ο ελαιώνας, τα ερείπια του Ρωμαϊκού υδραγωγείου, κά. Χαλκογραφία του Μπαρμπιέ ντι Μποκάτ, από το βιβλίο του Πουκεβίλ "Ταξίδι στην Ελλάδα".

Πηγή: Νικόπολις - Πρέβεζα. Συλλεκτικό αρχείο Ν. Δ. Καράμπελα και άλλα ιδιωτικά αρχεία. Πρέβεζα 1994. Χάρτης 17